

The Problematic of Ataturk and Kemalist Thought: Illusions from the Preservice Teachers' Perceptions

Salim Gökçen¹ Özlem Bektaş Öztaşkın²

¹Erzincan University, Faculty of Sciences and Arts, Department of History, Erzincan, Turkey.

²Erzincan University, Faculty of Education, Department of Turkish Education and Social Sciences, Erzincan, Turkey.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 10.02.2017

Received in revised form

30.05.2017

Accepted 09.06.2017

Available online

12.08.2017

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the illusions about the problematic of Ataturk and Kemalist thought from the preservice teachers' perceptions. The study is a descriptive research. The research is made in the university of Erzincan in 2015-2016 academy years. The samples of this research include chosen from social studies teaching (25), science teaching (15), primary school teaching (13), totally 53 preservice teachers. The data of research is achieved by a semi-structured interview form created by a researcher. Data were analyzed with content analysis. Some of the findings of the research are that the preservices, who have a negative Kemalist view, fasten on the formation period of the republic and the reality of modern Turkey, even the preservices, who think the good expressions for Ataturk are exaggerated, think that Ataturk is symbolized as a superhuman creation. Another behaviour type of negative Kemalist view appears when there is some writings scandalizing Ataturk. One of the another important result appeared from the answers of preservices is that the republican regime found itself with the Ataturk image. Generally the evaluation is on the finding that the preservice teachers have quite contradiction in terms and misconception about Ataturk and Kemalist thought. There is a negative "Ataturk perception" in a certain extent. It is required to reconstruct both teaching period and the enlightenment of the society to remove these negative Ataturk perceptions. It is needed to revise the subjects about Ataturk. Moreover, in the lessons about Ataturk subjects, the historical events and characters must be taken into account in their own situations. It is clear that the movies, plays and the documentaries about Ataturk are deficient.

© 2017 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Kemalist thought problematic, Ataturk, the preservice teachers, perception, illusion

Extended Summary

Purpose and significance

When we look at Ataturk centered debates in Turkey, we see that main debate is not Ataturk but the principles and policies which are in the new state order he found. Debates like this, go on between the royal ones to him and the ones who have the courage to criticize him. This situation creates a paradoxal immoderation in the point of royalty and disapproval of Ataturk. The ones who oppose to the principles and policies of contemporary state order Ataturk found, vary their ideas about Ataturk. As a result of this, there occurs an irregularity which problematizes the historical reality by their Ataturk perceptions which is put in the center of opposition. Stance against and absolute acquiescence make debating, questioning and evaluating the historical events in a right platform complicate. In this research, Kemalist thought problematic which occurs in means of Mustafa Kemal Ataturk as a historical personality and the illusions in this aspect will be evaluated by the eyes of pre service teachers;

¹ Corresponding author's address: Erzincan University, Faculty of Sciences and Arts, 24100, Erzincan, Turkey.

Telephone: +90 0446 2243016-40156

Fax: +90 0446 2243016

e-mail: sgokcen@erzincan.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2017.03.010>

- 1- What are the emotions, thoughts and judgments of the pre service teachers about Ataturk?
- 2- What is the image of Ataturk as a leader according to pre service teachers?
- 3- What is the pre service teachers' knowledge and awareness conditions about Ataturk?

Method

In this research, since the elements that cause the Kemalist thought problematic and the illusions related to it, are tried to be determined, descriptive method is used. The datas which are held from the interviews made for determining the illusions of pre service teachers' Ataturk and Kemalist thought problematic are analyzed with the content analysis.

In the research, to determine the working group, purposeful and criterion samplings are used. The data are collected between 1st of September, 2015 and 1st of January, 2016. The working group of our study is consisted of the university of Erzincan teachers college; social studies teaching (12g+13b totally 25), science teaching (7g+8b totally 15), primary school teaching (6g+7b totally 13) 25 girls (%47) and 28 boys (%53) totally 53 pre service teachers chosen from these departments.

Discussion and conclusion

These different segments in Turkey express their dissatisfactions on new system and order every term and they reflect this situation to the society by arguing their idiocratical justifications. This new situation causes distinctive "Ataturks" appear in every part of the society. At the end of the content analysis, related to Ataturk perception which is appeared towards the arguments in society in preservice teachers own; when there is a praise about Ataturk, first of all they express the wars in which Ataturk join and his successes in these wars. With the reference to this sentence, it is clear that the mutual denominator about Ataturk is "military successes". Some terms like "the foundation of the modern Turkish republic state" and "modern Turkey" are the most focused facts by the preservices. However, it is observed that the preservices who have negative perception of Ataturk target the foundation of republic and modern Turkey. Moreover, we can say that the pre services ,who think these praises for Ataturk are exaggrated, think that Ataturk is symbolized as a supernatural creature.

One of the important result of the answers preservices gave is that the republic regime found itself with Ataturk image. The preservice teacher sees Ataturk, the historical personality in some terms, as a beginning, a milestone. The periof before Ataturk is seen as dark and unmeaning full. Another evaluation from the results of the research is that, when their ideas are examined, the preservice teachers have a mostly contradictions in term and misconception. In the basis of misconception they have, it is possible to say that even apart from the activities out of scientific education such as belief, religious and local disciplines, there are faults as faulty learnings which are learned in a small age and not evolved in adulthood, the error of the facts in text books or the transmission of the subject from the textbook.

There is a negative perception about Ataturk in the research in a certain extend. It is needed to reconstruct both education period and social informing to remove this negative perception about Ataturk. It seems important to materialize the subjects of Ataturk like the other subjects in education period and to use the historical evidences.

Another way of showing the opposition to Ataturk perception is to appear when there are some writings libeling Ataturk. The preservices who have negative thoughts about Ataturk, show an accepting behaviour for these writings. Similarly, there are some preservices who behave like accepting the positive writings about Ataturk. Moreover, the expressions of preservices who show analytical thought structure are encountered. They express that they need to search for these writings' truth and create a perception according to the result of their searches. By looking at the expressions of the preservice, the insufficiency of the works of movie, drama and documentary about Ataturk is clear. That nearly the half of the preservices express that they do not watch any movie, drama or documentary about Ataturk, some of the preservice who say they watched them, give wrong information about these activities and the limitless of the names of the works are strengthened this fact.

Atatürk ve Atatürkçü Düşünce Sorunsalı: Öğretmen Adaylarının Gözünden Yanılsamalar

Salim GÖKÇEN¹ Özlem BEKTAŞ ÖZTAŞKIN²

¹Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzincan, Türkiye.

²Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Erzincan, Türkiye.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı 10.02.2017

Düzeltilmiş hali alındı

30.05.2017

Kabul edildi 09.06.2017

Çevrimiçi yayınlandı

12.08.2017

ÖZ

Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının gözünden Atatürk ve Atatürkçü düşünce sorunsalı üzerine yanılsamaları tespit etmektir. Çalışma betimsel bir araştırmadır. Araştırma 2015-2016 akademik yılı içerisinde Erzincan Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (25), Fen Bilgisi Öğretmenliği (15), Sınıf Öğretmenliği (13) bölümlerinden seçilmiş 25 Kız, 28 Erkek toplam 53 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma bulgularının bazıları olumsuz Atatürk algısına sahip adayların Cumhuriyetin oluşum süreci ve Modern Türkiye olgusunu hedef aldıkları, ayrıca Atatürk'e övgü ifadelerinin abartılı olduğunu düşünen adayların Atatürk'ün bu şekilde insanüstü bir varlık gibi simgeleştirildiğini düşündüklerini şeklindedir. Olumsuz Atatürk algısının bir başka davranış şekli Atatürk'ü karalayan yazılar söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Adayların verdiği yanıtlardan ortaya çıkan diğer önemli bir sonuç Cumhuriyet rejiminin Atatürk imgesi üzerinden kendini bulduğudur. Genel anlamda bakıldığında Atatürk ve Atatürkçü düşünce konularında öğretmen adayları, büyük ölçüde kavram kargaşası ve kavram yanılgısı yaşamaktadır. Belli bir oranda olumsuz bir "Atatürk algısı" söz konusudur. Bu olumsuz algının ortadan kaldırılmasında gerek öğretim sürecinin gerekse toplumsal bilgilendirmenin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Öğretim programlarında Atatürk konularının yeniden gözden geçirilmesi gereklidir. Ayrıca Atatürk konularının işlendiği derslerde tarihsel olaylar ve kişilikler kendi özgün koşulları içinde ele alınmalıdır. Atatürk ile ilgili film, tiyatro ve belgesel çalışmalarının zenginleştirilmesi gerekmektedir.

© 2017 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Atatürkçü düşünce sorunsalı, Atatürk, öğretmen adayları, algı, yanılsama

Giriş

Ulus devlet inşa sürecinde oluşturulmak istenen toplumsal düzen için tarihsel kişiliklerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Tarihsel şahsiyetler, esas olarak siyasal figürlerdir. Toplum, söz konusu kişileri yad ederek içinde bulunduğu siyasal sistemin temel ilkelerini yaşatır. Söz konusu ilkelerin etrafında ortaya çıkan ülkü ve fikir birliği de bu şekilde sağlanmaktadır. Tarihsel kişilikler, kurucu ilkelerin yüklenicisi ve yansıtıcılarıdır. Bu açıdan toplumun tarihsel kişiliği anlatırken seçtiği kelimeler ve kullandığı tanımlamalar söz konusu toplumun o tarihsel kişilikle ilgili algısını ortaya koymaktadır (Elmas, 2007; Akşin, 1983).

Tarihsel süreç içerisinde toplumların en önemli öznesi durumunda olan "lider", insan topluluklarını yöneten, onlara çeki-düzen veren ve idare eden kişidir. Mustafa Kemal Atatürk de, bu tanımlama içerisinde gerek siyasi gerekse askeri başarıları ile tarihe yön veren ender liderlerden birisidir (Aybars, 2000; Kaynar, Sakaoğlu, 1995; Kökütürk, 1999; Yüzbaşıoğlu, 1981). Atatürk, kararlılıkla hayata geçirilmiş bir değişim projesinde hatta yeni bir paradigma arayışında merkezî bir role sahiptir. Her türlü baskı altında bulunan ülkenin saygınlığını muhafaza ederek, nasıl dönüştürüleceğini, nasıl çağdaş bir ülke haline getirileceğini, gerek tarih yaparak gerekse tarih yazarak ortaya koyması, O'nu liderlik konusunda öne çıkarmaktadır (Kili, 1983; Volkan, Itzkovitz, 1998; Yamaner, 1998). Atatürk özelinde asgari müştereklerde birleşmek, toplumun değişik unsurlarında ilgi uyandıran yeni bir akım meydana getirmektedir. Sıklıkla ifade edilen "Hangi Atatürk?" sorusu da bu müştereklerin oluşturulması isteğinden ortaya çıkmaktadır. Toplumdaki Atatürk

¹ Sorumlu yazarın adresi: Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yalınzbağ Yerleşkesi, 24100, Erzincan, Türkiye.

Telefon: +90 0446 2243016-40156

Faks: +90 0446 2243016

e-posta: sgokcen@erzincan.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.15345/iojes.2017.03.010>

algılamaları bütünüyle, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kültürel ve siyasî tercihler ile farklı zihniyet yapılarını yansıtır.

Atatürk'e atfedilerek gerçekleştirilen tahlillerde dikkat çeken en önemli konu, O'nun, içinde yaşadığı dünyanın kavramlarıyla değil, yıkılmış, ortadan kalkmış bir dünyanın kavramlarıyla ilişkilendirilmesidir (Tunaya, 1983). Atatürk'ü modern dünyanın imkânları ile değerlendirilmek yerine, geleneksel dünyanın argümanları ile betimlemek bir çeşit algı çalışması niteliğindedir. Bu tür analizler, somut ve rasyonel gerçeklikler yerine, yeniden gözden geçirilmiş bir maneviyattan esinlenmektedir.

Türkiye'de modernleşme çabaları, düz bir satır üzerinde gelişmedi. Türk modernleşmesi, eski ve yeniyi bir arada barındırabilme, bazen birbiri ile kaynaşma, bazen de birbiri ile çatışma halinde olma özelliğine sahiptir. Kuşkusuz bu açıdan Batı'daki modernleşme ile tam bir benzerlik taşımamaktadır (Onur, 2005). Bunun böyle olmasının sebeplerinden biri şüphesiz Türkiye'deki moderniteyi yorumlama ve uygulama biçimindeki farklılıktır (İnan, 1991). Özellikle Cumhuriyetin kuruluşu, tanımladığı modernleşme şekli ve bu modernite projesinde eğitimin yeri, Batı'daki benzerlerinden farkını ortaya koymaktadır (Daver, 1983; Denk, 1999; Güler, 2003). Kabul etmek gerekir ki, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin enkazı üzerinde doğmuştur. 1919-1923 arası bu doğumun en sancılı yıllarıdır. Mustafa Kemal önderliğinde bir yandan emperyalizme karşı bağımsızlık savaşı verilirken, diğer yandan radikal bir değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Başka bir ifade ile bağımsızlık ve egemenlik bütünlüğüyle Mustafa Kemal'in liderliğinde yeni bir devlet, hukuk ve toplum düzeni ortaya çıkmıştır. Atatürk bu tarihi dönüşüm içerisinde Türkiye'nin akılcı ve realist kurtuluş reçetesini bulan, uygulayan, sadece bir askeri kurtarıcı değil, düşünce sistemi yaratan bir liderdir (Aybars, 2000: 293). Eğitime yüklenen misyon bu açıdan değerlendirildiğinde, çocukların ve gençlerin etrafında şekillenecek Atatürk özelindeki algı, doğru yorumlanmak durumundadır. Bu tecrübe, içerdiği sosyal, kültürel ve siyasal bileşenleri ile birlikte Türkiye'nin tarihsel tecrübesini oluşturmaktadır (Hanioglu, 1989; Köker, 1995).

Bugün, Türk milli eğitiminin her kademesinde Atatürk'ün imgesel bir profil olarak aktarılması konusu öyle bir boyuta gelmiştir ki, bir insan olarak Atatürk, artık ulaşılmaz bir noktadadır. Bu şekilde O'nu kendi doğallığı içinde tanıma ve öğrenme isteği de endişe verici bir gayret olarak görülmektedir. Bu tartışmalarda Atatürk, öncelikli olarak askerî kimliği, önderliği, siyasî tercihleri, vizyonu, entelektüel arka planı ve daha sonra da insanlığının ölçüleri açısından bile ele alınmaktadır (Bozdağ, 1996). Bu eleştirilere karşı duruş, Atatürk özelinden siyasallaşan duyarlılıkları giderek artırmış bu da beraberinde içe doğru kapanmayı getirmiştir. Böyle bir ortam, Atatürk'ün tarihsel ve sosyal bir özne olarak ele alınmasını zorlaştırmaktadır.

Son yıllarda Türkiye'de artan bir şekilde Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel ilkeleri konularında çok ciddi olumsuz algı çalışmaları yapılmaktadır. Bilimsel olmaktan çok ideolojik temelli bu tek taraflı propaganda faaliyetleri ile çoğu kez Atatürk özelinde gerçek dışı ifadeler kullanılmakta veya hiçbir belgesi olmayan tarihsel iddialar ortaya atılmaktadır. Bu şekildeki yaklaşımlarda Atatürk'ü reddetmenin övgüsü yapılmaktadır. Bu yöntem, sosyal bilimler ve özellikle tarihçilik konusunda olumsuz kuşku ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu tür subjektif yargılar, genelde ideolojik amaçlarla sıkça yapılagelmektedir. Tarihsel bir olgu anlatılırken, kişisel yorumlardan kaçınılmalı, tarihsel olgu sebep - sonuç ilişkisi içinde belgeleri ile kanıtlanmalı, objektif bir bilgi temeline dayandırılmalıdır. Tarihsel olayın, doğru bir zeminde ifade edilebilmesi için söz konusu olayın, hangi askerî, siyasî, iktisadi, toplumsal, psikolojik etkenlerden meydana geldiğini ve ne gibi sonuçlara sebep olduğunu ortaya koymak gerekir. Atatürk dönemi incelenirken de aynı yöntem uygulanmalıdır (Aybars, 2000).

Türkiye'deki Atatürk merkezli tartışmalara baktığımızda tartışılanın aslında Atatürk değil, O'nun kurmuş olduğu yeni devlet nizamı içerisindeki, ilke ve prensipler olduğunu görmekteyiz. Bu şekildeki tartışmalar, Atatürk'e sadakat duyanlar ile eleştirme cesaretini gösterenler arasında süregelmektedir. Bu durum Atatürk'e bağlılık ile O'nu reddetme noktasında paradoksal bir ölçsüzlüğü de ortaya çıkarmaktadır. Atatürk'ün kurmuş olduğu çağdaş devlet nizamının ilke ve prensiplerine itiraz edenler, öncelikle Atatürk üzerindeki düşüncelerini çeşitlendirmektedirler. Bunun sonucunda üretilen ve karşıtlık merkezine oturtulan Atatürk algıları ile tarihsel gerçeği sorunsallaştıran bir çarpıklık ortaya çıkmaktadır. Karşı duruş ve mutlak kabulleniş, tarihi olayların doğru zeminde tartışılmasını, sorgulanmasını ve değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır.

Bu araştırmada söz konusu açıklamalar ışığında tarihi bir şahsiyet olarak Mustafa Kemal Atatürk figürü çerçevesinde gerçekleşen Atatürkçü düşünce sorunsalı ve bu kapsamdaki yanılısamalar öğretmen adaylarının gözünden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır;

- 1- Öğretmen adaylarının Atatürk konusunda duygu, düşünce ve yargıları nedir?
- 2- Öğretmen adaylarına göre bir lider olarak Atatürk imajı nedir?
- 3- Öğretmen adaylarının Atatürk'e dair bilgi ve farkındalık durumları nedir?

Yöntem

Bu araştırmada Atatürkçü düşünce sorunsalı ve bu kapsamdaki yanılısamalara neden olan faktörler belirlenmeye çalışıldığından betimsel yöntem işe koşulmuştur. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir süreç izlenir ve çoğunlukla üç tür veri toplanır; çevreyle ilgili veri, süreçle ilgili veri ve algılara ilişkin veri (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırma ile ilişkili olarak "algılara ilişkin veriler" kapsamında araştırma grubuna dâhil olan bireylerin süreç hakkında düşündüklerine ilişkindir. Bu bağlamda, araştırmanın doğası "insanların deneyimi nasıl anlamlandırdığını ve hem bireysel olarak hem de paylaşılan anlam olarak deneyimi bilince nasıl dönüştürdüklerini keşfetme üzerine; insanların fenomeni nasıl algıladıkları, nasıl betimledikleri, hakkında ne hissettikleri, nasıl yargıladıkları, nasıl anımsadıkları, nasıl anlamlandırdıkları ve diğerleri ile onun hakkında nasıl konuştuklarına odaklanmıştır (Patton, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Amaçlı örneklem seçimindeki mantık, araştırmanın daha derinlemesine yapılabilmesi için bilgi zengini durumlar seçmektir. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış ise, önceden belirlenmiş ölçütlerin karakteristik özelliklerini gösteren veri sistemindeki tüm durumların derinlemesine nitel analizidir (Patton, 2014). Bu kapsamda bu araştırmada şu ölçütler belirlenmiştir:

- Öğrencilerin Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersini almış olmaları,
- Farklı sınıf seviyelerinden olmaları,
- Farklı bölümlerde öğrenim görmeleri,
- Cinsiyete göre eşit dağılımda olmaları,
- Farklı ekonomik gelir düzeylerine sahip ailelerin çocukları olmaları,
- Farklı ikamet yerlerine ait olmaları,
- Ayrıca nitelikli verilerin elde edilmesi amacıyla öğrencilerin gönüllü katılımları sağlanmıştır.

Araştırmada veri toplama süreci 1 Eylül 2015-01 Ocak 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızın çalışma grubunu Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (12 Kız + 13 Erkek Toplam=25), Fen Bilgisi Öğretmenliği (7 Kız + 8 Erkek Toplam=15), Sınıf Öğretmenliği (6 Kız+7 Erkek Toplam=13) bölümlerinden seçilmiş 25 Kız (%47) ve 28 Erkek (%53) toplam 53 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada cinsiyet ve bölüm bilgilerine ilişkin bir bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada Atatürkçü düşünce sorunsalı ve bu kapsamdaki yanılısamalara etki eden faktörleri öğretmen adaylarının görüşleriyle belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Görüşme formunun hazırlanması ve uygulanması sürecinde alanyazın taraması yapılarak Atatürkçü düşünce sorunsalı ve bu kapsamdaki yanılısamalara etki eden faktörler ve bu faktörlerin temel özellikleri belirlenmiştir. Belirlenen ölçütler doğrultusunda 12 soruluk taslak form oluşturulmuş ve çeşitli bölümlerde öğrenim gören 12 (5 SB, 4 FBÖ, 3 SÖ) öğretmen adayına uygulanmıştır. Taslak formun kapsam geçerliliğini belirlemeye yönelik 4 konu alan uzmanı, bir Türkçe alan uzmanı ve bir ölçme değerlendirme alan uzmanından görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda sorularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Taslak formu amaç, uygunluk ve anlaşılabilirlik bakımından kontrol etmek amacıyla 9 (3 SB, 3 FBÖ, 3 SÖ)

öğretmen adayı ile ön görüşme yapılmıştır. Eleştiriler ve öneriler doğrultusunda görüşme soruları üzerinde düzenleme yapılmıştır. Ayrıca taslak form üzerinde 4 konu alan uzmanı ile yeniden görüşülerek formun son şekli verilmiştir.

12 sorudan oluşan görüşme formu düzeltme ve öneriler doğrultusunda sekiz soruya düşürülmüş, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (25), Fen Bilgisi Öğretmenliği (15), Sınıf Öğretmenliği (13) bölümlerinden seçilmiş 53 öğretmen adayı ile asıl uygulama yapılmıştır. Araştırmanın alt problemleri görüşme sorularının temel kategorilerini oluşturmaktadır. Görüşme soruları ve bu soruların dâhil olduğu temel kategoriler (alt problemler) aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Görüşme soruları ve temel kategoriler

Temel kategoriler	Sorular
Atatürk konusunda his, düşünce ve yargılar	Atatürk'ü öven bir yazıyı okurken ne hissedersiniz? Atatürk'ü karalayan bir yazıyı okurken ne hissedersiniz? Derslerde Atatürk döneminin anlatıldığı konular işlenirken ne hissedersiniz?
Bir lider olarak Atatürk imajı	Bir lider olarak Atatürk'ü nasıl ifade edersiniz? Atatürk senin için bir rol model olabilir mi? Neden? Atatürk'ün askeri ve devlet adamı kişiliğini birkaç cümle ile ifade etmek gerekirse neler söyleyebilirsiniz?
Atatürk algısını etkileyen bilgi ve farkındalık durumu	Atatürk'le ilgili hangi film veya belgeselleri izlediniz? İzlerken neler hissettiniz? Atatürk dönemi ile ilgili hangi konularda araştırma yapılmasını istersiniz?

Katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yaklaşık 45 dakika sürmüştür. Katılımcılar görüşme başlangıcında görüşmenin amacı ve süreci hakkında bilgilendirilmişlerdir. Görüşmelerin tamamı öğretmen adaylarından randevu alınarak yüzyüze görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların izinleri alınarak araştırmacı tarafından ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Ses kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler araştırmacılar tarafından transkript edilmiştir. 53 görüşmeden elde edilen veriler "içerik analizi" ile değerlendirilmiştir. Ayrıca mevcut durumu daha iyi yansıtabilmek için betimsel analiz yapılmıştır. Süreçte araştırma konusu ile ilgili olarak öğretmen adayları üzerinde herhangi bir yönlendirme yapmamak ve yalnızca öğretmen adaylarındaki algıyı ortaya çıkarabilmek için, metin okutma ya da belgesel gösterimi türünden herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Nitel verilerde iç geçerliği sağlamak amacıyla veriler bir alan uzmanı ile sürekli olarak tartışılmış, eleştirel bir bakışla ortaya çıkan kodlar ve temalar üç alan uzmanı tarafından incelenmiş ve vermiş oldukları önerilere göre form şekillendirilmiştir. Araştırmanın dış güvenilirliğini artırmak için araştırma süreci ve süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın modeli, çalışma gurubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin analizi ve yorumlanması tanımlanmıştır. Araştırmanın basamaklarına ve sonuçlarına ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmada nitel verilerde güvenilirlik; "Güvenirlik = Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı" formülü dikkate alınarak (Miles ve Huberman, 1994) $Güvenirlik = 58 / (58 + 2) = 0.90$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Miles ve Huberman'a (1994) göre, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90'a yaklaşması ya da % 90'ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır.

Verilerin Analizi

Öğretmen adaylarının "Atatürk ve Atatürkçü düşünce sorunsalı" üzerinde yanılsamalarının belirlenmesi için yapılan görüşmelerden elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. "İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizle özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analiziyle derinlemesine bir işleme tabi tutulur, betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:

259)”. Bu süreç için ilk aşamada içerik analizi için bir kod listesi geliştirilmiş, örüntüler, temalar/kategoriler oluşturulmuş, kategorilere uymayan veriler veya sapan durumlar dikkatle incelenmiştir. Kayıtlara ilişkin bahsedilen hususlara yönelik çözümleme yapılmış, ayrıntılı bir şekilde yazılı doküman haline getirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerden kodlara, kodların bir araya getirilmesiyle alt temalara ve alt temaların bir araya getirilmesiyle temalara ulaşılmış, bu temalara göre bulgular yorumlanmıştır. Görüşlerin kime ait olduğu belirtilirken, öğretmen adayları için Ö1,Ö2, ...Ö53 kodları kullanılmıştır. Veriler belirlenen kodlar, temalar üzerinden frekansa ve doğrudan alıntılara yer verilerek açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular

Öğretmen adaylarının gözünden Atatürk ve Atatürkçü düşünce sorunsalını tespit etmeye yönelik nitel verilerin içerik analizi “Atatürk konusunda duygu, düşünce ve yargılar”, “Bir lider olarak Atatürk imajı”, “Atatürk algısını etkileyen bilgi ve farkındalık durumu” temaları altında betimlenmiştir.

Tablo 2. Atatürk’e övgü yazısına ilişkin duygu, düşünce ve yargı

Temalar	Alt tema	f
Duygu	Hayranlık	19
	Kahramanlık	5
	Milliyetçilik	4
	Coşkulu mutluluk	8
	Kendini borçlu hissetme	5
	Güven	2
Düşünce/Yargı	Abartılı bulma	9
	Kurtarıcı lider	10
	Kahraman lider	5
	Fikrim yok	3

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen adaylarının Atatürk’e övgü yazısı okurken hissettikleri duygu tanımları sırasıyla; hayranlık (f=19), coşkulu mutluluk (f=8), kahramanlık (f=5), kendini borçlu hissetme (f=5), milliyetçilik (f=4) ve güven (f=2) olarak tespit edilmiştir. Düşünce ve yargı ise; kurtarıcı lider (f=10) ve kahraman bir lider (f=5) olduğu yönündedir. Övgü yazısı belli bir oranda abartılı (f=9) bulunmaktadır. Belli bir sayıda ise fikrim yok ifadesinde bulunulmuştur (f=3).

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; öğretmen adaylarının büyük bir kısmının gurur ve duygu yoğunluğu yaşadıkları görülmektedir. Gurur ve duygu yoğunluğunun yanında büyük bir lider ve komutana sahip olmanın verdiği mutluluğu ifade edenlere de rastlanmaktadır. Bununla birlikte övgü ifadelerini abartılı bulan ve bunu hak etmediğini iddia eden öğretmen adayları da bulunmaktadır (Ö2, Ö3, Ö6, Ö7, Ö15, Ö24, Ö42). Hatta bu şekildeki övgü sözlerini “putlaştırma” olarak tanımlayan da vardır (Ö32). Ayrıca, övgü ifadeleri kullanılırken dikkat edilmesi ve objektif olunması gerektiği de önerilmektedir (Ö22, Ö35). Söz konusu övgü yazısının bir yabancı tarafından yazılması durumunda ise gururun ve mutluluğun daha da katlandığını ifade eden görüşler de bulunmaktadır (Ö31). Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö2:...Ben Atatürk’ü öven bir yazıyı ilk defa üniversite yıllarımda okudum ve çok abartılı gördüm anlatılanlar ve yazılanlar arasında çok büyük uçurumlar var. Ancak yaptığı işler ve uygulamalar sayesinde burada olduğumuzda inkâr edilmez. Zeki oluşu ve ön görüşü sayesinde pek çok şey atlatılmıştır.

Ö15...Atatürk’ü öven bir yazıyı okurken onun gerektirdiği kadar gerçekçi anlatılmadığını düşünüyorum ve Atatürk kendisinin abartılı bir şekilde anlatılmasını sevmeyişi için aşırı övgülü yazılara karşıyım.

Ö22:...Her insanı yaptıklarıyla iyi veya kötü objektif değerlendirilmelidir. Kimse hatasız değil Atatürk’ü öyle öven bir yazıya gelince övüldüğü şey insanlara faydalı olmuşsa iyidir. Faydasızsa kötü.

Ö31:...Eğer Atatürk’ü öven yazı yabancı kaynaklardan bir yazıysa daha fazla gururlanır ve göğsüm kabarr. Geçmişimle bir kez daha gurur duyar ve özgüven sağlarım. Atatürk’ü öven bir yazıya gerek yok Atatürk’le ulu önderimizle her zaman her yerde gurur duyarız.

Tablo 3. Atatürk'ü karalayan bir yazıyı okurken hissedilenlere ilişkin duygu, düşünce ve yargı

Temalar	Alt tema	f
Duygu	Kızgınlık	10
	Üzüntü	6
Düşünce/Yargı	Saygısızlık	14
	Bilgisizlik	12
	Kabullenme	6
	Nesnellik	3
	Doğrusunu öğrenme isteği	5
	Reddetme	5
	Fikrim yok	6

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının Atatürk'ü karalayan bir yazıyı okurken ki duygu tanımları; kızgınlık (f=10) ve üzüntü (f=6) olarak belirtilmiştir. Düşünce ve yargı olarak ise; saygısızlık (f=14) ve bilgisizlik (f=12) olarak ifade edilmiştir. Ayrıca adayların belli bir oranda yazıda ifade edilenleri kabullenme (f=6) durumunda oldukları görülmektedir. Yazıya ilişkin doğrusunu araştırma isteği (f=5) ve reddetme (f=5), en alt sırada ise nesnellik (f=3) gelmektedir. Belli bir oranda ise fikrim yok ifadesinde bulunulmuştur (f=6).

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Atatürk'ü karalayan bir yazıyı okurken hissedilenlere yönelik bazı öğretmen adaylarının bu konuda herhangi bir fikir yürütmediği gözlemlenirken (Ö25, Ö32, Ö42) bazı öğretmen adaylarının ise bu tür karalayıcı ifadeler olduğu gibi inandıkları ortaya çıkmaktadır (Ö5, Ö21, Ö27). Öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu ise bu tür ifadelerle inanmadığını ya da böyle bir ifade ile karşılaşınca ifadenin doğruluğunu araştırma ihtiyacı duyduğunu söylemektedir (Ö53, Ö43). Alınan yanıtlar göz önünde bulundurulduğunda öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun duygu, düşünce ve yargılarında coşkulu ifadeler kullandıkları dikkat çekmektedir. Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö5:...Atatürk'ü karalayan yazılarda da her insanın daima iyi olmayacağını anladım ve bazı şeyleri yapması gerektiğinde sonuç için olumsuz şeylerde yapabileceğini anladım.

Ö21: ...Atatürk'ü karalayan herhangi bir yazı okurken aklıma birçok soru işareti gelirdi.

Ö27:...Ne konuda karalandığına bağlı. Atatürk'ün yaptığı hiçbir şeyin sebepsiz ya da gereksiz olduğunu düşünmüyorum. Dönemim şartlarına göre değerlendiriyorum.

Ö53:...“Mustafa Kemal'i karalayan bir yazıyı okurken öncelikle yazıyı yazan kişinin kimliğini araştırma isteği duyarım. Bu karalama kişisel özelliklerini kapsıyorsa bu konuda bilgim olmadığı için diğer kaynaklardan araştırma imkânı duyarım. Karalama yapmanın bu ülke için yaşamış ve ölmüş birine yapılan en büyük ayıplardan biri olduğunu düşünürüm. Her ne olursa olsun Mustafa Kemal'i karalamayacağımı düşünüyorum.

Tablo 4. Derslerde Atatürk döneminin anlatıldığı konular işlenirken hissedilenlere ilişkin duygu, düşünce ve yargı

Temalar	Alt tema	f
Duygu	Gururlanma	12
	Heyecanlanma	5
	Sevgi ve saygı	12
	Milliyetçilik	6
Düşünce/Yargı	Nesnellik	6
	Abartılı bulma	5

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının derslerde Atatürk döneminin anlatıldığı konular işlenirken hissettikleri duygu tanımları sırasıyla; gururlanma (f=12), sevgi ve saygı (f=12), milliyetçilik (f=6) ve heyecanlanma (f=5) olarak ifade edilmektedir. Düşünce ve yargı olarak ise; nesnellik (f=6) ve abartılı bulma (f=5) tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; derslerde Atatürk döneminin anlatıldığı konular işlenirken neler hissedildiği ile ilgili olarak adaylardan oldukça farklı görüşlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Atatürk'ün objektif bir şekilde anlatılması gerektiğini ifade edenler olduğu gibi (Ö46) "ilkokuldan bu yana sürekli Atatürk'ü dinlemekten sıkıldım" şeklinde görüşler de bulunmaktadır (Ö7). Derslerde Atatürk'ün yaptıklarının çarpıtıldığını ve gerçekte olanların abartıldığını söyleyen, ayrıca olumsuz yakıştırmaları ihtiva eden sözleri ifade eden adaylara da rastlanmaktadır (Ö3, Ö5, Ö9, Ö11). Buna karşılık derslerde Atatürk'ün oldukça yüzeysel anlatıldığını, daha detaylı bir şekilde anlatılması gerektiğini ifade eden adaylar da bulunmaktadır (Ö23, Ö50). Adayların büyük oranda olumlu ifadeler kullandıkları dikkat çekmektedir. Olumlu ifadelerde duygu yoğunluğu ve coşkunun yanında gurur hislerinin de yansıtıldığı görülmektedir. Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö5:...Atatürk derslerde anlatılırken özellikle MEB okullarında veya müfredatında büyük bir önder, büyük bir kahramanlık hissi içerisinde dinlerdik ama üniversiteye geldiğimiz zaman farklı anlatıldı. Olumsuz etkilerinden de çok söz edildi ondan dolayı üniversitede dinlerken heyecan veya farklı bir his yoktu.

Ö9:...Bana göre derslerde Atatürk ile ilgili birçok bilgi ya abartıdır ya da çarpıtılmıştır.

Ö11:...Atatürk'ün yaptığı faaliyetler hemen hemen bütün derslerde abartılarak anlatılması biraz abes oluyor. Belli derslerde anlatılması normaldir. Aşırı fazla bence.

Ö23:...İnkılâp tarihi derslerinde bu konularda çok şey öğrendik. Ama tam ayrıntısıyla işlemedik. Yüzeyseldi.

Ö30:...Atatürk dönemi anlatılan derste bu dönemin özellikle Atatürk döneminin ciddi bir şekilde anlatılmasını isterim Objektif bir şekilde Atatürk'ü her durumda her şekilde her yerde andığımız için onun ne kadar Ulu Önder olduğunu tekrar hissederiz.

Ö29:...Atatürk gibi bir lidere, devlet adamına sahip olmanın gurunu yaşıyorum her seferinde. Bu vatani hangi şartlarla canı pahasına koruduğu ve Cumhuriyeti ne şekilde getirdiğini çabalarını gördükçe gurur duyuyorum ve sorumluluklarımı bir kez daha hatırlıyorum.

Ö46:...Dersi anlatan hoca kendi görüşünü katmaması gerekiyor.

Ö50:...Derslerde Atatürk'ün hayatı eksik, daha doğrusu yüzeysel anlatıldığını düşünüyorum. Bu yüzden farklı bir his uyandırmıyor.

Tablo 5. Bir lider olarak Atatürk'ün ifade ediliş biçimi

Temalar	Alt tema	f
Düşünce/Yargı	İleri görüşlü	17
	Milliyetçi	11
	Yenilikçi	8
	Kahraman	22
	Güven veren	14
	Empati kurabilen	7
	Zeki	17
	Kararlı	14
	Karizmatik	7
	Baskıcı	2

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının bir lider olarak Atatürk'ü ifade ediliş biçimleri sırasıyla; kahraman (f=22), zeki (f=17), ileri görüşlü (f=17), kararlı (f=14), güven veren (f=14), milliyetçi (f=11), yenilikçi (f=8), empati kurabilen (%13), karizmatik (%7) ve baskıcı (%2) kapsamında ifadelerdir. Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Atatürk'ün bir lider olarak bütün donanımlara sahip bir rol-model olduğu kanaati ağır basmaktadır. Bununla birlikte, Atatürk'ü geleneklere karşı bir "Batı Hayranı" olarak gören ve onu "put" olarak ifade eden (Ö22) ayrıca bir "diktatör" olarak niteleyen (Ö3) adaylar da bulunmaktadır. Adayların verdiği yanıtlar incelendiğinde Atatürk'ün lider kişiliği ifade edilirken ileri görüşlü, vatansever, zeki, cesur, kararlı, karizmatik ve başarılı gibi kavramların ön plâna çıktığı görülmektedir. Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö1:...Türk milletinin unutulmaz her daim yüreğinde yaşayan bir liderdir. Atatürk'ün en büyük eseri "Türkiye Cumhuriyeti'dir. Mustafa Kemal Atatürk'ün bize en büyük emaneti bu vatandır. Bu vatani Atatürk kolay kazanmadı ve Türk milleti ne acılar ne kanlar akıttı. Liderimizin bize en büyük emaneti bu vatandır. Atatürk gelmiş ve geçmiş liderlerimizin içinden en kıymetliler arasındadır.

Ö3:..Atatürk'ün liderliğini diktatör olarak görüyorum. Bir diktatörün yaptıklarının aynısı Atatürk'te mevcut. Bunu da şuradan anlayabiliriz: Atatürk'ün karşı çıktığı hiçbir şey gerçekleşmedi.

Ö18:...Zeki, ileri görüşlü, vatansever, inançlı ve önce suhuletle hareket etmesi sulh isteyen barışçıl bir lider olduğunu gösterir. Fakat isyana ve vatana karşı aleyhtar bir tutumda müsemmakar değildir.

Ö22: ...Batı hayranı gelenekleri bir kalemde silen, yeniye hayran, fazlasıyla abartılı bir batı hayranlığı Türklerin geçmişteki Osmanlı yaşantısını bir kalemde silen bir kişi Hz. İbrahim putlarla mücadele ederken bile bu kadar put yoktu.

Ö32:...Atatürk, ileri görüşlü, olayları doğru hamlelerle çözebilen ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu kadar büyümesinin, var olmasının temelinde Atatürk vardır.

Tablo 6. Atatürk'ün rol model olabilirliğine ilişkin konular

Temalar	Alt tema	f
Rol model alma yönü	Bilgi ve tecrübe sahibi olması	13
	Kahramanlığı	9
	Özgüveni	5
	İnsan Sevgisi	4
	Kararlı olması	11

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının Atatürk'ün rol model olabilirlik yönü ile ilişkili ifadeler sırasıyla; bilgi ve tecrübe sahibi olması (f=13), kararlı olması (f=11), kahramanlığı (f=9), özgüveni (f=5) ve insan sevgisi (f=4) olarak sıralanmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; 2 adayın cevap vermemiş olduğu (Ö25, Ö33), 7 adayın olumsuz cevap verdiği (Ö3, Ö6, Ö7, Ö19, Ö20, Ö22, Ö23), 44 adayın ise Atatürk'ü kendisine rol model olarak aldığı görülmektedir. Atatürk'ü kendisine rol-model olarak görmeyenlerin gerekçeleri ise ağırlıklı olarak geleneksel ve dinsel ifadeler içermektedir. Bununla birlikte hiç kimseyi örnek almadığını ve kendi hedeflerini kendisinin belirleyeceğini ifade eden adaylara da rastlanmaktadır. Bu konudaki öğretmen adaylarının görüşlerinden örnek ifadeler;

Ö2:...Askeri yönü bir rol modeldir benim için. Çünkü gerçekleştirmek istediği ve öngördüğü askeri mücadeleleri daha başlamadan tespit edebilmesidir.

Ö7:...“Rol model konusunda bir insanı model almam. İnsani özellikleriyle pek fark yok diye düşünüyorum. O yüzden pek rol model almam.

Ö35:...Mustafa Kemal Atatürk benim için bir örnek almak isteyeceğim bir modeldir. Onun liderlik vasfı, devleti yönetim biçimi yaptığı inkılaplar hep takdir ettiğim şeylerdir. Bu yüzden onun gibi bir lideri kim örnek almak istemez ki?

Ö36:...Atatürk benim için örnek alınacak tek rol modeldir. Çünkü yaşadığım dönemde onun kadar ileri görüşlü, çağdaş, geleceği görebilen ve vatanseverliğini kendi çıkarları öncesinde tutan başka bir lider bulmamaktadır.

Tablo 7. Atatürk'ün askeri ve devlet adamı kişiliğinin ifade ediliş biçimi

Temalar	Alt tema	f
Askeri Yönü	Strateji ve taktik uzmanı	4
	Üstün bir komutan	12
	Askeri deha	19
Devlet Adamlığı Yönü	İyi bir devlet adamı	17
	Devlet adamlığı tartışılır	1

Tablo 7 incelendiğinde öğretmen adaylarının Atatürk'ün askeri ve devlet adamı kişiliğini ifade ediliş biçimi askeri yönü olarak ele alındığında sırasıyla; üstün bir komutan (f=12), askeri deha (f=19), strateji ve

taktik uzmanı (f=4) olarak öne çıkmaktadır. Devlet adamlığı yönü ile ilişkili olarak ise, Atatürk'ün iyi bir devlet adamı (f=17) olduğu şeklindedir. Diğer yandan "devlet adamlığı tartışılır (f=1)" ifadesinde bulunulmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Atatürk, sadece asker ve bir komutan kimliği ile değerlendirilmekte, yalnız savaş meydanlarında elde etmiş olduğu başarılar göz önünde bulundurularak 'kurtarıcı' imgesi yakıştırılmaktadır. Bu imge kendisine yakıştırılırken de savaş meydanlarında özellikle askeri disipline etme özelliği ön plana çıkarılmaktadır. Bu başarılar sıralanırken Çanakkale Savaşı, Milli Mücadele ve Sakarya Savaşı örnekleri verilmektedir. Atatürk bu başarıları ile 'Gazi' ve 'Mareşal' unvanlarını almış ve bu şekilde ödüllendirilmiş olduğu ifade edilmektedir. Ülkeyi düşman işgalinden kurtarması ve gelecek nesillere emanet etmesi kendisini yüceltmektedir. Bunun yanı sıra Atatürk'ün devlet adamı kişiliği üzerinde herhangi bir fikir yürütülmemiştir (Ö1). Bu konudaki örnek ifade:

Ö1: *...Atatürk Milli Mücadelede çok büyük emekleri olmuştur. Atatürk her aldığı savaşta büyük erdemi, disiplini ve çalışkanlığıyla aklımızda yer almaktadır. Atatürk'ün yönettiği disiplin ettiği ordular savaşlarda kahramanca savaşıma ve bu cennet vatani bize en büyük emanet etmiştir. Atatürk yeri geldi ordunun içinde askerlerle canını dişine takarak savaşmıştır. Mustafa Kemal Atatürk büyük önder Çanakkale Savaşını kazanarak ve Türk ordusunu disiplin edip kazandıracak tarihimizi taçlandırmıştır. Sakarya Savaşı'nda o kadar çok çabalamıştır ki Ulu Önder Gazi ve Mareşal unvanını almıştır. Atatürk girdiği her savaşta aklımızda ve gönülümüzde yer almıştır.*

Asker ve devlet adamı ayrımı yapılmaksızın Liderliği öne çıkarılmakta ve genel geçer ve kısa bir ifade ile övülmektedir (Ö2, Ö7, Ö10, Ö15, Ö19, Ö20, Ö23, Ö26, Ö27, Ö32, Ö35, Ö43, Ö44, Ö47, Ö48, Ö51, Ö53). Bu konudaki örnek ifadeler;

Ö2: *İyi bir lider ve neyi, ne zaman, nerede, ne yapacağını bilen biri.*

Ö10: *...Müthiş bir komutandı. Çok cesurdu.*

Ö15: *...Dediğini ve aklına koyanı yapan bir subay.*

Ö26: *...Hem devlet adamı olarak askeri alanda başarı sağlamada ender görülen bir liderdir. T. C. Onun sayesinde ilelebet payidar kalacaktır.*

Asker kişiliği, almış olduğu askeri eğitimden dolayı başarılı bulunmakta bundan dolayı üstün bir özellik olarak görülemeyeceği ima edilmektedir. Devlet adamı kişiliği ise başarılı olma ölçütü ele alındığında yeterli bulunmamaktadır (Ö3). Bu konudaki örnek ifade:

Ö3: *...Askeri başarısı aldığı eğitimden dolayı iyi olabilir ama devlet adamlığı tartışılır.*

Kişisel özelliklerinden dolayı askeri kişiliğinin başarılı olduğu yorumu yapılmakta, yeni bir düzen kurmanın zorluğuna dikkat çekilerek Osmanlı sisteminden Cumhuriyet rejimine geçişte devlet adamlığı kişiliğinin asıl belirleyici unsur olduğu kanaati bulunmaktadır. Atatürk'ün devlet adamlığı kişiliğinin başarılı olmasının en önemli nedeni olarak insana duyduğu saygı ve demokrasiye olan inancından geldiği ifade edilmektedir. Laik olma özelliğine sahip olması da başarısında bir etken olarak görülmektedir. Ayrıca bazı öğretmen adayları tarafından bugün Atatürk'ün devlet adamlığı kişiliğinin ve savunduğu ilkelerin çığnendiği de iddia edilmektedir (Ö4, Ö5, Ö8, Ö11, Ö12, Ö14, Ö16, Ö18, Ö24, Ö28, Ö29, Ö30, Ö31, Ö33, Ö36, Ö37, Ö38, Ö39, Ö40, Ö41, Ö42, Ö46, Ö49, Ö50, Ö52). Bu konudaki örnek ifadeler;

Ö5: *...Asker olarak büyük bir zekaya sahip görüyorum. Büyük bir strateji ile her şeyi yapabilir. Devlet adamı yönünü daha iyi görüyorum. Çünkü bu ülkeye çok şey kattı. Bugün onun ilkeleri çığnenmeye çalışılsa da...*

Ö8: *...Üstün bir zekâ ve üstün bir asker yani ileri görüşlülüğü ve devlet için yaptığı üstün yetenekler. Çünkü bir milleti yoktan var eden ve onun üzerine birde devletin temellerini yeniden kuran bir kişidir.*

Ö11: *...Atatürk'ün gittiği okullar, okuduğu kitaplar olsun tam bir askeri mantık çerçevesinde yetişmiştir.*

Ö12: *...Orduları yönetmiş. Yok olmakta olan bir imparatorluğu bağımsızlığa dönüştürdü.*

Ö40:...Atatürk benim için önemli bir asker ve devlet adamıdır. Birçok yenilik M. K. Atatürk sayesinde gerçekleştirilmiştir. Onun ileri görüşlülüğü bizim için paha biçilemez.

Askeri birikiminin kişisel özelliklerinden kaynaklandığı kabul edilmekte ancak savaş sonrası silah arkadaşları ile yaşamış olduğu fikir ayrılığından dolayı devlet adamlığı kişiliği sorgulanmaktadır. (Ö6) Ortaya çıkan ortak bir tehdit karşısında söz konusu tehdidi ortadan kaldırmak adına insanlar farklı fikirlere sahip olsalar da bir araya gelebilmektedirler, oysa mesele yeni bir sistemi oluşturmak olduğunda bu fikir ayrılıkları daha belirgin bir şekilde kendini gösterebilmektedir. “Karalandı” ifadesi, önyargılı bir yaklaşımdır ve objektif bir değerlendirme değildir. Bu konudaki örnek ifade:

Ö6:...Askeri bilgisi vardı ama bu davaya bazı kişilerle yola çıktıktan sonra neden bazıları karalandı acaba?

Atatürk'ün hayatı ve kişiliği gerçek manada öğrenildiğinde herkes için bir rol model oluşturduğu ifade edilmekte ancak özel hayatı bundan ayrı tutularak lider kişiliği öne çıkarılmaktadır (Ö9). Bu konudaki örnek ifade:

Ö9:...Atatürk'ü okuyan bilen herkes kendisine rol model almak ister. Fakat belli konularda mesela; özel hayatı değil de lider kişiliği örnek alınabilir.

Atatürk'ün askeri ve devlet adamı kişiliği üzerinde yorum yapılmamış, bir lider olarak Atatürk görmezden gelinmiştir. Milli Mücadele döneminde elde edilen başarıyı sadece ona mal etmenin doğru olmadığı, milletin de bunda çok önemli katkısı bulunduğu ifade edilmektedir. Devlet adamı kişiliği üzerinde durulmamıştır (Ö22). Bu konudaki örnek ifade:

Ö22:...Savaşlarda büyük mücadeleler halkla yapılır. Halksız bir şey olmaz ve halk isterse olur. Milli mücadele de faydası olmuştur. Ama tamamen ona mal etmek yanlış.

Atatürk'ün başarısında dini referans kullanılmakta, Allah'ın yardımı ile bu başarıları sağladığı görüşüne yer verilmektedir (Ö45). Bu konudaki örnek ifade:

Ö45:...Allah, Atatürk'ü bir vesile kıldı. Rabb'in yardımıyla askeri ve devlet adamlığında başarılı olabilirmiş.

Ders kitaplarında, Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nın ardından kurmuş olduğu ve modern bir devrim olarak nitelediği Türkiye Cumhuriyeti'nde hayata geçirilen aydınlanma reformlarının öncüsü olduğu, Onun kişisel özellikleri anlatılırken de zeki ve akıllı olduğu vurgusu sıklıkla yapılmaktadır. Bundan dolayı bazı öğretmen adaylarının Atatürk'ün kişiliğini ifade ederken özellikle akıl ve zekâ kavramlarına başvurmaları bu anlamda anlaşılmaktadır (Ö2, Ö5, Ö8, Ö14, Ö20, Ö27, Ö36, Ö39, Ö51). Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö14:...Askeri olarak büyük bir deha olduğunu düşünüyorum. Hiç korkmadan kendini feda eden biri. Devlet adamı olarak da kendine güvenen aynı zamanda başka milletlere karşı saygılı ve hoş görülü bir lider. Kendi halkına da oldukça önem veren biri. Bize Cumhuriyeti, demokrasiyi vb. daha birçok özgürlükleri bize verdi.

Ö20:...Zeki ve akıllı, ileri görüşlü.

Ö27:...Hem askeri olarak hem de devlet adamı olarak Atatürk ilk önce zeki bir adamdır. İleri görüşlü ve atacağı adamları önceden planlayarak ilerleyen bir adamdır.

Ö36:...Atatürk hem iyi bir asker hem de iyi bir devlet adamıdır. Hem ordudaki başarısı, hem de devleti yönetirken gösterdiği zekice fikirler tüm dünya tarafından bilinmektedir.

Öğretmen adaylarının Atatürk'ü tanımlamak için kullandıkları bir diğer kavram ise Atatürk'ün “ileri görüşlü” bir kişi ve “kahraman” olmasıdır. İleri görüşlülük, öğretmen adaylarının nazarında “iç ve dış tehditleri önceden algılama, bunlara karşı önlem alma” olarak ifade bulmaktadır. Ülkenin düşman işgalinden kuruluşu ve kazanılan zaferler Atatürk'ün özellikle “ileri görüşlülüğü” ile ilişkilendirilmektedir (Ö2, Ö4, Ö5, Ö8, Ö16, Ö19, Ö20, Ö27, Ö29, Ö40, Ö41, Ö46, Ö48). Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö46:...Askeri olarak tartışılmaz bir yeteneği ve birikimi olduğunu, devlet adamı olarak kaybettiğimiz halde hala görüşlerine, ilke ve inkılaplarına bağlı kaldığımızı göre bizim için büyük bir öncüdür.

Ö48:...Atatürk laik yönetimi benimseyen yeniliklere ve gelişmelere açık bir lider. Geçmiş ve geleceği düşünerek devlet otoritesini sağlamış bir lider.

Atatürk'ün özellikle askeri kişiliği ifade edilirken onun vatanseverliği, kahramanlığı, cesareti ve disiplini öne çıkarılmaktadır. Bir lider olarak bu vasıfların onda bulunmasının doğallığından bahisle askeri alanda başarılı olmasındaki en temel unsurların bunlar olduğu kanaati yer etmektedir (Ö1, Ö4, Ö5, Ö8, Ö10, Ö12, Ö14, Ö16, Ö18, Ö23, Ö24, Ö29, Ö31, Ö33, Ö39, Ö41, Ö43, Ö46, Ö47, Ö52). Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö18:...Askeri yönden düşünülecek olursa; silahları elinden alınmış maddi ve manevi çöküş yaşayan bir millete ordu millet olduğunu hatırlattı ve son teknoloji ile donatılmış düşman ordularını püskürttü. Devlet adamı yönünde düşünülecek olursa; devletin işlemeyen mekanizmalarını onarıp ya da onaramadığını değiştirerek bu mekanizmayı yeniden devreye soktu. Birleştirici bir devlet adamı ve adaletli bir devlet adamıydı. İsyân eden unsurları anlayacağı şekilde yatıştırdı.

Ö24:...Askeri yönü tartışılmaz bir mükemmelliktir. Devlet adamı olarak dönemin mevcut güçleri arasında kalmıştır.

Tablo 8. Atatürk'le ilgili izlenen film, tiyatro veya belgeseller

Temalar	Alt tema	f
Tiyatro	"Çanakkale Savaşı" tiyatro gösterisi	1
	Veda	9
	Mustafa	3
	Sarı Zeybek	7
Film	Son Osmanlı Yandım Ali	3
	Kurtuluş Savaşı	1
	Atatürk'ün Hayatı	1
	Çanakkale	8
Belgesel	Atatürk	1
	Dersimiz Atatürk	4

Tablo 8 incelendiğinde Atatürk'le ilgili izlenen film, tiyatro veya belgeseller; film grubunda sırasıyla Veda (f=9), Sarı Zeybek (f=7), Son Osmanlı Yandım Ali (f=3), Mustafa (f=3), Kurtuluş Savaşı (f=1) ve Atatürk'ün Hayatı (f=1) filmi, belgesel grubunda Çanakkale (f=8) ve Dersimiz Atatürk (f=4) ve Atatürk (f=1) belgeseli, tiyatro olarak ise Çanakkale Savaşı tiyatro gösterisi (f=1) yer almaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Atatürk'le ilgili izlenen film, tiyatro veya belgesellere dair 3 kişi cevap vermemiş (Ö25, Ö31, Ö32) 7 kişi ise Atatürk ile ilgili herhangi bir görsel gösterimi izlemediğini ifade etmiştir (Ö6, Ö13, Ö21, Ö45, Ö46, Ö52). Bazı adayların, bu gösterimlerde Atatürk'ün olduğundan fazla abartıldığı, "hatasız bir insan" imajının verilmeye çalışıldığı, objektif olunmadığı gibi olumsuz düşüncelere sahip oldukları dikkat çekmektedir (Ö3, Ö11, Ö22, Ö24). Adayların çoğunlukla Atatürk ile ilgili belgesel yapımları izledikleri gözlemlenmekte bazı adayların ise içinde Atatürk'ün anlatılmadığı bazı sinema filmlerinin de ismini verdikleri görülmektedir. Yine burada da Atatürk ile ilgili görsel sunumlar izlenirken duygu yoğunluğunun coşkulu bir şekilde yaşandığı adayların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö3:...Veda filmini izledim. Kendisini sevmemişim için filmde pek bir ifade bulamadım. Filmde ilginç olan kılık ve kıyafetle mi çağdaş olunacağıydı.

Ö22:...Atatürk'ü göstermeden başka bir şey değildir. Adam sanki hatasız kul, Hiç yanlış bir şey yapmamış. Hep doğru insanların bilmedikleri çok şey var.

Ö24:...Yayımlanan birçok Atatürk temalı film, belgesel izledim. Atatürk kusursuzluğun zirvesine çıkartılmıştır genelde. Gerçekliğin dışına efsanevi ya da hayal ürünü bir karaktere dönüştürülmüştür.

Ö19:...Çanakkale; savaş anı, korkunun olduğu, Türk milletinin vatani kurtarmak için verdiği çaba ve kahramanlıklar, birçok insanın ölmesi, duygusal bir his uyandırıyor.

Tablo 9. Atatürk dönemi ile ilgili araştırılması istenilen konular

Temalar	Alt tema	f
Atatürk Araştırma Konuları	Soyağacı ve özel hayatı	14
	İnkılaplar ve Yenilik hareketleri	9
	Atatürk'ün bulunduğu savaşlar	4
	Lozan Antlaşması ve Ortaya çıkan sorunlar	8
	Toplumdaki Atatürk algısı	2

Tablo 9 incelendiğinde öğretmen adaylarının Atatürk dönemi ile ilgili araştırılması istenilen konular Soyağacı ve özel hayatı (f=14), İnkılaplar ve yenilik hareketleri (f=9), Lozan Antlaşması ve ortaya çıkan sorunlar (f=8), Atatürk'ün bulunduğu savaşlar (f=4) ve Toplumdaki Atatürk algısı (f=2) olarak sıralanmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Atatürk dönemi ile ilgili araştırma yapılması istenilen konulara ait olarak adayların büyük bir kısmının Atatürk'ün soy ağacı, Lozan Anlaşması, Dersim Hadisesi, Şeyh Sait İsyanı, Musul Sorunu, Kılık kıyafet düzenlemesi, hakkında yazılan kötü yazılar gibi konularda araştırma yapılmasını istedikleri görülmektedir. Bazı adayların Atatürk'ün soyu, nesebi ya da ailesi ile ilgili onlarca yayın yapılması ve oldukça fazla eser kaleme alınmış olmasına rağmen bu konuda araştırma yapılmasını istemeleri bu kişilerin çok fazla araştırma yapmadıklarını ya da kitap okuma alışkanlıklarının olmadığını göstermektedir. Yine Lozan Anlaşması, Dersim olayları, Şeyh Sait İsyanı, Musul, Kılık kıyafet düzenlemesi gibi konuların araştırılmasını isteyen adayların özellikle son dönemde bu konular ile ilgili gerek sosyal medya gerekse basın-yayın yolu ile ortaya çıkan bilgi kirliliğinin etkisinde kaldıklarını söylemek mümkündür. Bu konudaki örnek ifadeler:

Ö7:...Aile soy ağacını merak ediyorum. Sonuçta anne ve babası dışında soy ağacını hiç kitaplarda görmedim.

Ö9:...Ölüm nedeni ve özellikle neden Anıtkabir'de bir beton yığını içerisine gömüldüğünün araştırılmasını ve bunu ders kitaplarına da yansıtılmasını isterdim.

Ö11:...Ermeni ve Şark Sorununun, Dersim Hamidiye Alayları vs. konularının araştırılmasını istiyorum. Çünkü bu sorunlar günümüze kadar süregelmiştir.

Ö21:...Atatürk dönemi ile ilgili "Kuran ve Din" konularında araştırma yapılmasını isterdim. Atatürk'ün gerçek anlamda Kur'an'a, sünnete bakış açısını çok merak ediyorum.

Ö46:...Atatürk'ün milliyetçiliği hakkında olmasını isterdim. Aynı zamanda İsmet İnönü gibi insanlarla ilişkilerinin araştırılmasını isterim. Çünkü Atatürk'ü anlayan ne kadar büyük bir lidere ve ne kadar önemli bir millete ve Türklüğe sahip olduğunu anlar.

Ö51:...Hayatının tam olarak araştırılmasını isterim. Katıldığı savaşların araştırılmasını isterim.

Ö52:...Atatürk'ün hak-adalet ve hukukun üstünlüğüne verdiği önem ile ilgili konularda çalışma yapılmasını isterim."

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Atatürk, ölümünün üzerinden 79 yıl geçmesine rağmen ne yazık ki bugün, kendi ülkesinde gerçek hüviyetiyle yeteri kadar tanınmamakta, evrensel başarıları genellikle yanlış değerlendirilmektedir (Kuran, 1981). Bu duruma sebep olan birçok etkeni sıralamak mümkündür, ancak en önemli unsur Atatürk'ün köklü bir sistem değişikliği ile yeni bir devlet kurması ve kurulan yeni devletin ülkenin bazı unsurları tarafından benimsenmemesi olarak gösterilebilir. Özellikle dini taassubu ağır olan kesimler, Osmanlı Devleti'nin yıkılışının sorumlusu olarak Atatürk'ü görmektedirler, saltanatı ve halifeliği kaldırıp cumhuriyeti ilan etmesine tepki duymaktadırlar. Yine aynı kesimin Atatürk döneminde yapılan inkılaplara tepki duymaları da bu karşı duruşun sebepleri arasındadır. Türkiye'deki aşırı sol hareketler içinde bulunanlar da Atatürk'ün Milli Mücadele yıllarında ve sonrasında Komünist yapılanmaya izin vermemesine hatta Komünizmle mücadele etmesine tepki duymaktadırlar. Bunlar, Atatürk'ün Osmanlı sisteminin yerine komünist bir sistem kurmasından yakınmaktadırlar.

Bugün Türkiye'de bölücü örgütler ve bunların sempatanları ise Atatürk'ün Milli Mücadele döneminde Kürt unsurlardan faydalandığını, bununla birlikte "Kürtlere devlet kurma sözü verildiğini"

söyleyerek Milli Mücadele sonrasında Atatürk'ün bu vaadini yerine getirmediğini iddia etmektedirler. Aynı kesim, Atatürk'ün 1930'larda Türk milliyetçiliği fikrini benimseyerek Kürtleri yok saydığını söylemektedirler. Ayrıca Atatürk'ün, Şeyh Sait İsyanı'nı (1925) ve doğuda meydana gelen Kürt İsyanlarını bertaraf etmede aşırı şiddet kullandığını ve bu şekilde bölgede yaşayan Kürtlere zulüm edildiğini iddia etmektedirler ve bu gerekçelerle Atatürk'e karşıdrlar.

Türkiye'deki bu farklı kesimler, kendilerine özgü gerekçeler öne sürerek her dönem yeni sistemden ve düzenden memnuniyetsizliklerini dile getirmekte ve topluma farklı şekillerde bu durumu yansıtmaktadırlar. Ortaya çıkan bu yeni durum toplumun her katmanında birbirinden farklı "Atatürk"lerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu araştırmada öğretmen adayları özelinde toplumdaki bu tartışmalar doğrultusunda ortaya çıkan Atatürk algısı ile ilgi olarak; Atatürk'e övgü ifadesi söz konusu olduğunda, ilk olarak Atatürk'ün bulunmuş olduğu savaşları ve bu savaşlarda göstermiş olduğu başarıları ifade ettiği görülmektedir. Bu cümleden hareket ile Atatürk konusunda ortak paydanın "Askeri başarılar" olduğu gözükmektedir. "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin oluşumu" ve "Modern Türkiye" gibi kavramlar adayların çok fazla vurguladıkları olgular olarak gözükmektedir. Bununla birlikte olumsuz Atatürk algısına sahip adayların cumhuriyetin oluşum süreci ve Modern Türkiye olgusunu hedef aldıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca Atatürk'e övgü ifadelerinin abartılı olduğunu düşünen adayların Atatürk'ün bu şekilde insanüstü bir varlıkmiş gibi simgeleştirildiğini düşündüklerini söyleyebiliriz.

Adayların verdiği yanıtlardan ortaya çıkan önemli sonuçlardan birisi de Cumhuriyet rejiminin Atatürk imgesi üzerinden kendini bulduğudur. Öğretmen adayı, bir bakıma bir tarihi şahsiyet olarak Atatürk'ü bir başlangıç noktası, bir milat olarak ifade etmektedir. Atatürk öncesi, karanlık ve anlamsız bir dönem olarak görülmektedir. Atatürk, düşmanlardan kurtaran bir kurtarıcı, başarıları ile akıllı, zeki, ileri görüşlü ve yeri doldurulamaz bir lider tanımlaması ile kendini bulmaktadır. Bugün sorun olarak görülen birçok unsurun çözümü, geriye dönüldüğünde Atatürk'ün şahsında bulunacaktır. Atatürk'e karşı duruşun sebebi olarak gelenekçi yaklaşım ve dinsel arka plan gösterilebilir. Bunun toplumda bulunduğu karşılığı, "eskiye duyulan özlem" olarak ta nitelendirmek mümkündür. Benzer bir değerlendirmede Elmas'ın (2007) çalışmasında görülmektedir. Nitekim burada Atatürk'ün çocukların zihnindeki algı Atatürk'ün insanüstü bir varlık olduğu şeklinde; çocukların metinlerinde ondan öncesini yok sayan bir başlangıç noktası aynı zamanda her şeye anlam katan bir tarihi şahsiyet şeklinde yorumlanmaktadır.

Araştırma bulgularından ortaya çıkan bir diğer değerlendirme, görüşlerin ifade ettiği açıklamalar incelendiğinde, öğretmen adaylarının büyük ölçüde kavram kargaşası ve kavram yanılgısı yaşadıkları yönündedir. Öğretmen adaylarının büyük bir kısmında, Atatürk'ü övme söz konusu olduğunda genellikle Çanakkale Savaşları ve Milli Mücadele dönemi ön plana çıkmakta oysa Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün yoksulluk ve cehalet ile yapmış olduğu mücadele pek akıllara gelmemektedir. Bununla birlikte bazı öğretmen adaylarında ise Atatürk'ün adı her geçtiğinde Cumhuriyet tarihinde meydana gelmiş olumsuz olaylar çağrışım yapmakta ve "Neden Atatürk'ün arkadaşları anlatılmıyor sadece Atatürk anlatılıyor?" gibi savunma geliştirilmektedir. Adayların yaşadığı bu kavramsal yanılsamanın temelinde; inanç, dinsel ve mahalli öğretiler gibi bilimsel eğitimin dışında kalan etkinliklerin yanında erken yaşta öğrenilen ve yetişkinlikte evrilmeyen hatalı öğrenmeler, kullanılan ders kitabındaki maddi hatalar ya da kitapta işlenen konunun aktarılma tarzındaki yanlışlıklar olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında söz konusu yanılsamalara, geleneksel yöntemlerle yapılan öğretim, öğretimde yeni yöntem ve tekniklerin kullanılmaması, öğrencinin belleği, dikkat dağınıklığı, dili, kültürü, gelişimi ve öğretmenin yetersizliği gibi faktörler sebep olabilmektedir. Nitekim Şimşek ve Güler'in (2013) "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin öğretiminde yaşanan sorunlar" üzerine yaptığı çalışmada, öğretim yöntem ve tekniklerin yeterince bilinmemesi ve uygulanmaması, kaynak, araç-gereç eksikliği, müfredat yoğunluğu ve öğrenci merkezli bir eğitim sisteminin oluşturulmasındaki yetersizliklerin dersi sıkıcı hale getirdiği tespit ve ifade edilmiştir.

Araştırmada belli bir oranda olumsuz bir "Atatürk algısı" söz konusudur. Bu olumsuz Atatürk algısı yaklaşımlarının ortadan kaldırılmasında gerek öğretim sürecinin gerekse toplumsal bilgilendirmenin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Eğitim sürecinde Atatürk konularının diğer tarih konularında olduğu gibi somutlaştırılması ve tarihsel kanıtların kullanılması önemli görülmektedir. Bununla birlikte gerek radyo televizyon programları gerekse basın yayın organları vasıtası ile bir konsensüs sağlanabilir. Atatürk konulu TV programlarında akademik kişiliklerin sunum yapımları, gazete yazarlarının da aynı

şekilde akademik atıflar ile Atatürk konularını işlemeleri bu sorunun çözümünde toplumsal bilgilendirmeyi daha sağlıklı bir zemine oturtacaktır. Nitekim Keçe (2014) tarafından yapılan araştırmada, “laiklik” ve “devletçilik” ilkelerinin öğretmen adaylarınca yanlış algılandığı saptanmıştır. Bu yanlış algılama ile ilgili olarak toplumda bu ilkelerin (özelikle de laiklik) TV haber, açık oturumlar gibi programlarda gündemden düşmemesinin etkisi olduğu vurgulanmıştır. Neticede kamuoyunu fikirleriyle etkileme ve yönlendirme konumunda olan sorumluların (politikacı, yazar vs.) söz konusu ilkeye ilişkin farklı fikirler öne sürmeleri yerine ortak bir anlayış ve tanımdan hareketle düşüncelerini tartışmalarının algıyı olumlu yönde etkileyeceği öngörülmüştür.

Olumsuz Atatürk algısının bir başka davranış şekli Atatürk’ü karalayan yazılar söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Atatürk hakkında olumsuz düşünceye sahip olan adaylar, karalama yazılarını olduğu gibi kabullenme davranışı sergilemektedirler. Diğer yandan analitik düşünce yapısını ortaya koyan adayların ifadelerine de rastlanmaktadır. Bunlar da bu tür yazıların doğruluğunu araştırma ihtiyacı duyduklarını ve araştırma sonucuna göre bir yargı oluşturduklarını ifade etmektedirler. Sorgulayan, araştıran konunun gerçekliğini araştıran bir davranış şekli yerine, “olduğu gibi kabullenme” bir çeşit önyargı ortaya çıkarmaktadır ki, doğru yaklaşım tarzı araştırma ve analitik düşünce ile öğrenilen bilginin desteklenmesidir.

Araştırmada Atatürk’ün askeri ve devlet adamlığı yönü; üstün bir komutan, askeri bir deha, strateji ve taktik uzmanı ve iyi bir devlet adamı olarak öne çıkmaktadır. Atatürk’ün liderliğinde, askerî beceri ve dehası önemli bir etkidir. Mustafa Kemal Atatürk her şeyden önce bir askerdi ve geçmişi zaferler ve başarılar ile dolu bir komutandı (Deny, 1960). Askerlik vazifesini yaparken her rütbede kumanda ettiği birliklerin ruhuna nüfuz edebilmiş ve her rütbenin hakkını başarı ile vermiştir (İnönü, 1963). Bununla birlikte Atatürk, askerî ve siyasî liderliği zor kullanarak ele geçirmemiştir (Belen, 1963). Bütün silah arkadaşlarının onun liderliğini kabul edip, etrafında birleşmeleri, onun kitleleri idare etme ve karizmatik özelliklerini ortaya çıkarmaktadır (Erden, 1952). Atatürk’ün Mondros’tan başlayıp, Lozan’da tamamlanan Türk Millî Mücadelesine bir değer kattığı gerçektir. Şartlarını kendisinin tespit ettiği Amasya Tamimi ve başkanlık yaptığı Erzurum (Atatürk, 1989) ve Sivas Kongreleri (Atatürk, 1989), onun katılımıyla yeni bir prestij kazanarak millîlik özelliğine sahip olmuşlardır (Mumcu, 1994). Atatürk’ün Milli Mücadele gibi olağanüstü dönemlerde dahi her şeyi demokratik çerçeve içinde yapması onun asla diktatör olmadığını en güzel göstergesidir. Örneğin; Heyet-i Temsiliye’yi oluşturması (Baykal, 1974), TBMM’ni açması (Güneş, 1997), Heyet-i Temsiliye’nin tüm yetkilerini yeni bir hükümete devretmesi, TBMM’nin ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye’yi hazırlatması gibi.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç, Atatürk ile ilgili film, tiyatro ve belgesel çalışmalarının yetersizliği ve adayların bunlardan yeterince yararlanamamış olduğudur. Adayların yarıya yakın kısmının Atatürk ile ilgili herhangi bir film, tiyatro ve belgesel izlemediklerini ifade etmeleri, bunları izlediğini söyleyenlerin bir kısmının söz konusu etkinlikler konusunda yanlış bilgi vermeleri ve izlenen çalışmaların isimlerinin sınırlılığı, bu kanıyı güçlendirmektedir. Tarihsel kanıtlar sunulmasında belgesellerin çok büyük fonksiyonu bulunmaktadır. Bu açıdan özellikle Atatürk ile ilgili belgesel yapımların sayısının artırılması ve bunların derslerde gösterilmesi gereklidir. Nitekim filmler “değişim, kronoloji, sebep, sonuç, benzerlik, farklılık, motivasyon ve empatik bakış açısıyla ilgili konularda tartışma sağlaması, kanıt olarak kullanılması, hipotezleri test ve güvenilirliği kontrole yardım etmesi, bilgilerin ve kanıtların diğer kaynaklarla karşılaştırılma imkanı yaratması, özellikle ırkçılık ve soykırım gibi hassas konuların daha iyi anlaşılması, konuları basitleştirip anlaşılmasını kolaylaştırması, geçmişin görsel olarak sunulması, dersi zevkli hale getirmesi, tarihsel empati kurulması, kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlaması” gibi hususlar açısından son derece etkilidirler (Demircioğlu, 2007; Öztaş, 2015). Savaş ve Arslan’ın (2014) yaptığı araştırmada tarih içerikli filmlerin; öğrenme, motivasyon ve hazırbulunuşluk düzeylerinin artışında olumlu etkisi olduğu vurgulanmıştır. Bozkurt ve Bayındır’a (2015) göre; toplumsal tarih bilincinin oluşması için tarihi yapımların nitelik ve nicelik olarak artırılması, her yaş kitlesinin anlayacağı şekilde tarihi mekân, zaman, olay ve gerçeklerin işlenmesi gerekmektedir. Nitekim filmler birden fazla duyu organına hitap ederek öğrenilenleri somutlaştırmaktadırlar (Kaya ve Çengelci, 2011). Dolayısıyla salt ders kitaplarının tarih derslerinin temel öğretim materyali olması durumu sakıncalı bir durumdur (Akbaba, Demirtaş, Birbudak ve Kılcan, 2014). Alternatif tarihsel kaynaklar kullanılmalı, bu kaynaklar kullanılırken öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesine özen gösterilmelidir (Dönmez ve Altıkulaç, 2014).

Atatürk'ün, Türk toplumu tarafından genel olarak sadece Nutuk isimli eseri kaleme aldığı zannedilir. Oysa Atatürk'ün 1931 yılında kaleme aldığı ve o yıldan itibaren ders kitabı olarak okutulan "Medeni Bilgiler" isimli eseri hakkında pek kimsenin bilgisi yoktur. Vatandaşlık, özgürlük, demokrasi ve millet kavramları üzerinde duran böyle bir eseri bir diktatörün yazması mümkün değildir. Yine aynı şekilde Atatürk'ün hayatı boyunca söylemiş olduğu sözleri ve konuşmaları bir arada toplayan "Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri" isimli eser onun fikirleri hakkında birinci elden bilgi alınacak bir kaynaktır. Söz konusu üç eserin, yani "Nutuk", "Medeni Bilgiler" ve "Atatürk'ün Söylev Demeçleri" isimli eserlerin, en azından lise ve yükseköğretim müfredatlarında ders kitabı olarak okutulmasında fayda bulunmaktadır.

Ayrıca, Atatürk konularının işlendiği derslerde tarihsel olaylar ve kişilikler kendi özgün koşulları içinde ele alınmalıdır. Bu şekilde öğrencinin geçmiş-gelecek bağlantısını kurabileceği, günümüz teknolojik imkânların ve öğrenci beklentilerinin dikkate alınacağı bir yaklaşımla zenginleştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca Dünya tarihinden örnek ve mukayeseler ile Atatürk'ün daha doğru bir şekilde kavratılması mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıkışını hazırlayan sebepleri batı dünyasından soyutlayamayacağımız için Cumhuriyete giden süreç de dünyadaki gelişmeler ile birlikte değerlendirilmelidir. Türkiye'yi bölünmüş bir sömürge ülkesi durumuna sokan sebepler ve bu durumdan kurtaran saikler somut bir şekilde kendi özgün koşulları içerisinde anlatılmalıdır. Cumhuriyetin ve yapılan yeniliklerin, toplumu aydınlanmaya götüreceği ortamı hazırladığı ve tamamen cehalet ile yapılan bir mücadeleden ibaret olduğu kavratılmalıdır.

Öğretim programlarında Atatürk konularının yeniden gözden geçirilmesi gerekliliği yapılan bu çalışma ile bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Derslerde Atatürk döneminin anlatıldığı konuların yetersizliği konusunda, Atatürk algısı olumlu ve olumsuz adayların aynı kanaatte oldukları görülmektedir. Atatürk dönemi ile ilgili bugün tartışılan konulara öğretim programları içerisine tarihsel kanıtlar ve akademik bakış açısı ilave edilerek daha fazla yer verilmesi bu sorunun giderilmesine yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Akbaba, B., Demirtaş, B., Birbudak, T. S. ve Kılcan, B. (2014). Tarih öğretmeni adaylarının Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi öğretimine yönelik görüşleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 6 (2), 207-226.
- Akşin, S. (1983). *Mustafa Kemal Atatürk'ün iktidar yolu. Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk*, İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı Yay.
- Aybars, E. (2000). *Atatürkçülük ve modernleşme*. İzmir: Ercan Kitabevi.
- Baykal, B. S. (1974). *Heyet-i temsiliye kararları*. Ankara: TTK.
- Belen, F. (1963). *Atatürk'ün askeri kişiliği*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bozdağ, İ. (1996). *Atatürk'ün evrensel boyutları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bozkurt, N. ve Bayındır, N. (2015). Öğretmen adaylarının tarih eğitiminde popüler olan tarih yapımları hakkındaki görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 205-215. doi:10.20860/ijoses.57794
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2015). *Sosyal bilimciler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Daver, B. (1983). Atatürk ve sosyo-politik sistem görüşü. *Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk*, İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde filmlerin yeri ve önemi. *Bilig*, 42, 77-93.
- Denk, C. (1999). *Atatürk, laiklik ve cumhuriyet*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Deny, J. (1960). *Yeni Türkiye*. (S. Kodolbaş, Çev.), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Eserin orijinal basım tarihi, 1960).
- Dönmez, C. ve Altıkulaç, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ortaokul TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının öğretiminde tarihsel kaynakların kullanımına yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 923-942.

- Elmas, E. (2007). *Türkiye’de modernlik okuması: İlköğretim çocuklarında Atatürk algısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 05.06.2017 Tarihinde <http://openaccess.bilgi.edu.tr:8080/xmlui/handle/11411/56> adresinden erişilmiştir.
- Erden, A. F. (1952). *Atatürk*. İstanbul: Burhanettin Erenler Matbaası.
- Güler, A. (2003). *Atatürk ve cumhuriyet*. Ankara: TÜRK-AR Yayınları.
- Güneş, İ. (1997). *I. TBMM’nin düşünce yapısı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Hanioğlu, M. Ş. (1989). *Bir siyasi örgüt olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve jöntürklük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnan, A. (1991). *Düşünceleriyle Atatürk*. Ankara: TTK.
- İnönü, İ. (1963). *Aziz Atatürk*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kaya, E. Çengelci, T. (2011). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler eğitiminde filmlerden yararlanılmasına ilişkin görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 2(1), 116-135.
- Kaynar, R. ve Sakaoğlu, N. (1995). *Atatürk düşüncesi*. İstanbul: Açık Yayınları.
- Keçe, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Atatürk ilkelerine ilişkin algı düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 18(1), 103-137
- Kili, S. (1983). *Atatürk devrimi*. Ankara: İş Bankası Yayınları.
- Köker, L. (1995). *Modernleşme, Kemalizm ve demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kökütürk, Y. L. (1981). *Atatürk’ü anlamak*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Kuran, E. (1981). *Atatürkçülük üzerine denemeler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: SAGE Publications.
- Mumcu, A. (1994). *Tarih açısından Türk devriminin temelleri ve gelişimi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*. (C.I), Ankara: TTK.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de çocukluğun tarihi*. İstanbul: İmge Kitabevi
- Öztaş, S. (2015). Tarih Öğretiminde tarihî film ve tarihî dizilerin kullanılmasına ilişkin tarih bölümü öğrencilerinin görüşleri (Kırklareli Üniversitesi örneği). *Turkish History Education Journal*, 4(2), 1-37.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.), Ankara: Pegem (Eserin orijinal basım tarihi, 2002).
- Savaş, B. ve Arslan, Ö. (2014). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde filmlerin kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*. 3(8), 129-147.
- Şimşek, A. ve Güler, M. (2013). Öğretmen ve öğretmen adayı görüşlerine göre lise Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi dersinin öğretiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Özel Sayısı*, 6(14), 543-575. doi:10.14520/adyusbd.642
- Tunaya, T. Z. (1983). *Tarihin yolu nasıl keşfedilir? Atatürk ve Osmanlı mirası. Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk*, İstanbul: Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.
- Volkan, V. M. ve Norman Itzkovitz (1998). *Ölümsüz Atatürk*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yamaner, Ş. (1998). *Atatürk öncesi ve sonrası kültürel değişim*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yüzbaşıoğlu, M. (1981). *Atatürk’ü anmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.